

ФІЛОСОФСЬКО-ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗАЦІЇ ЮАНЯ

Розглянута цивілізаційна специфіка китайської економічної моделі. Досліджені основні напрями валютної політики Китаю, спрямованої на інтернаціоналізацію юаня. Зроблений висновок про те, що, незважаючи на очевидні перспективи глобального економічного лідерства, Китай не прагне зайняти місце США в якості світового фінансового гегемона.

Ніколи ще в історії людства не виникало становища, щоб грошова одиниця однієї держави грала практично визначальну роль в економічному розвитку більшості держав світу, як це відбувається з долларом США на сучасному етапі. По мірі насадження у світі моделі споживчого суспільства (з подачі США) сфера дії долара поширилася далеко за межі безпосередньо економічних стосунків, а характер впливу долара на людську поведінку став воістину універсальним. Окрім виконання своїх суто грошових функцій американська валюта перетворилася на синонім втілення необмежених людських пристрастей і бажань, у безвідмовний мотиватор діяльності, головний показник успішності, статусу, престижу, елітарності. Долар перейняв на себе функції управління космополітичною психологією індивіда на ірраціональному рівні поведінки і навіть став грати роль посередника у формуванні глобальної ідентичності. Не буде великим перебільшенням припустити, що вплив американської валюти на повсякденне життя соціуму набув настільки вагомого значення, що його зникнення могло б, мабуть, мати такий же самий негативний психологічний ефект, який викликала б звістка про зникнення прісної води або загальний світовий неврожай.

Проте, незважаючи на надзвичайну силу і владу, яку має американська валюта над сучасним світом, існує думка (і вона постійно посилюється), що дні долара злічені, що він увійшов у безповоротну еволюційну фазу втрати верховенства у світовій валютній ієрархії, як це свого часу сталося з іншими валютами, що також мали колись ключове значення для світової економіки, – аттичною драхмою, римським ауреусом, візантійським солідом, венеціанськими і генуезькими золотими дукатами, іспанськими дублонами, голландськими гульденами і британськими фунтами стерлінгів, тобто валютами усіх тих держав, які, змінюючи одна одну, по черзі піднімалися на вершину світової економічної могутності. І, якщо наслідувати історичні паралелі, то в майбутньому на зміну долару прийде валюта, що ототожнює економічну потужність нової світової наддержави, такої, наприклад, як Китай.

Скільки ж часу знадобиться юаню, щоб зайняти місце сучасної світової валюти – долара, з урахуванням того, що при збереженні поточних темпів економічного зростання впродовж наступного десятиліття Китай може вийти на перше місце у світі за розміром ВВП?

Нагадаємо, що заміна фунта стерлінгів долларом США в якості ключової резервної валюти проходила достатньо довго. Хоча вже в 1872 р. "розмір" американської економіки став більше за британську, процес реального витіснення фунта стерлінгів з позицій пануючої міжнародної валюти почався тільки напередодні Першої світової війни і остаточно завершився лише після Другої світової [1, С. 138].

Очевидно, що з урахуванням сучасних інформаційних і комунікаційних технологій, обслуговуючих міжнародні фінансові операції, процес висунення юаня на місце американського долара міг би проходити швидшими темпами, ніж це було в часи, передуючі епосі інформаційного суспільства. Проте, перш ніж аналізувати економічні передумови інтернаціоналізації юаня, слід розглянути виникнення поняття світових грошей в ширшому, цивілізаційному контексті.

Цікаво відмітити, що статус світових грошей завжди був прерогативою західної цивілізації. І хоча перші гроші у формі монет з'явилися в країнах східного Середземномор'я (зокрема в Лідії) ще в VII столітті до н. е., статус світових вони отримали лише через дві тисячі років, після здійснення великих географічних відкриттів країнами Західної Європи. Тоді золоті і срібні монети домінуючих на той час морських і торгових імперій в процесі обслуговування міжнародного торгового обігу поширилися в усі куточки земної кулі. При цьому торгова політика західних метрополій з самого початку міжконтинентальних стосунків носила яскраво виражений агресивний, завойовний і конкурентний характер. Експансія західних ост-індійських і вест-індійських компаній (прототипів сучасних ТНК) велася виключно в цілях збагачення метрополій за рахунок безжального винищення і спустошливих грабежів місцевого населення колонізованих неєвропейських континентів, а також ведення жорстоких воєн між самими метрополіями за право панування на морях і океанах.

Весь цей час Китай зберігав нейтралітет, залишався переважно закритою економікою для решти світу, проявляючи однакову байдужість як до необхідності проведення колоніальних компаній, так і до встановлення торгових стосунків із західними метрополіями. Навіть, попри те, що флот, паперові гроші і порох з'явилися в Китаї на п'ять-сім століть раніше, ніж в Європі, і до середини XIX століття Китай був найбільшою економікою світу, Піднебесна імперія не скористалася цими перевагами для підпорядкування планети власним інтересам. Свідченням байдужого відношення Китаю до триваючої колонізації зовнішнього світу була відсутність інтересу до модернізації власного військово-торгового морського флоту – головного на той час засобу для успішної участі в міжконтинентальних торгових компаніях.

Ризикнемо припустити, що причина подібної байдужості до процесів формування нового світового устрою, криється в специфіці домінуючої в Китаї філософії даосизму і конфуціанства, що пропагують помірність, самодостатність, гармонію і постійність. Основоположник даосизму, напівлегендарний мудрець Лао-Цзи засуджував багатство, розкіш, знатність,

виступав проти свавілля і жорстокості правителів, проти насильства і воєн, проти боротьби як такої. Китайський мудрець висував теорію "недіяння", згідно якої людина повинна покірно наслідувати дао – природному ходу життя, який припускає, що світ знаходиться в постійному русі і зміні, що предмети і явища у своєму розвитку рано чи пізно переходять у свою протилежність. Іншими словами, в даосизмі не вітаються такі засадничі поняття західної економічної моделі, як конкурентна боротьба, торгова експансія, індивідуальна вигода, нееквівалентний обмін, а також активне втручання людини в звичайний хід природних процесів з метою їх підпорядкування зростаючим економічним потребам соціуму.

У свою чергу, конфуціанство негативно відносилось до збагачення і підвищення незначних людей, хоча і виправдовувало соціальну нерівність. Згідно з вченням Конфуція, кожна людина повинна була займати в суспільстві строго визначене місце, в якому патріархальні традиції грають головну роль; саме ж суспільство повинне прагнути до середнього стану, не вдаючись до крайнощів і надмірностей. Отже, принципи конфуціанства протилежні таким основним складовим сучасного західного соціального устрою, як, емансипація, егалітаризм, меритократія і суспільство надлишку.

Розуміння цивілізаційної специфіки Китаю проливає світло і на витoki сучасної торгової політики Піднебесної імперії. Те, що сьогодні Китай є найбільшим світовим експортером, зовсім не означає, що зовнішня торгова експансія, яка проводиться Китаєм, є виразником його природного внутрішнього стану. Швидше слід говорити про те, що західне корпоративне співтовариство намагається використати цивілізаційну специфіку Китаю в особистих "шкурницьких" інтересах, а саме – понизити до мінімуму витрати власного транснаціонального бізнесу. Той факт, що більше половини китайського експорту припадає на продукцію західних ТНК, лише підтверджує гіпотезу про те, що під прикриттям китайської торгової експансії відбувається подальше поширення цінностей західної, переважно англосаксонської цивілізації.

Виходячи з вищеописаного стану речей, стає очевидним, що сама китайська влада до недавнього часу знаходилася в стані невизначеності відносно того, наскільки активно їм треба просувати ідею інтернаціоналізації власної валюти.

Окрім розглянутої вище специфіки цивілізаційного розвитку, з економічної точки зору інтернаціоналізація юаня для Китаю означає необхідність вирішення двох проблем.

Перша торкається питання конкурентоспроможності країни, оскільки збільшення попиту на валюту з боку іноземців, веде до зростання її зовнішньої вартості, тобто валютного курсу. Посилення вартості валюти означає дорожчання експорту країни і жорсткішу конкуренцію між суб'єктами підприємницької діяльності на внутрішньому ринку внаслідок здешевлення імпорту.

Друга проблема пов'язана з ефективністю контролю над фінансовою системою. Подібно до Китаю, свого часу Німеччина, Японія і США

сформувалися в якості потужних експортерів, завдяки жорсткому державному регулюванню власних фінансових систем. Уряд встановлював максимальну процентну ставку за банківськими депозитами і обмежував інвестиційні можливості для пенсійних фондів і страхових компаній з метою підтримки вартості капіталу на низькому рівні. Тому депонування грошових коштів у банківській системі втрачало свою привабливість через низьку дохідність, а попит на штучно дешевий капітал перевищував пропозицію. Інтернаціоналізація ж юаня може означати, що вкладники і кредитори отримають доступ до зарубіжних фінансових ринків. Це дасть їм можливість вийти з-під контролю китайських національних регулюючих органів, що спричинить порушення функціонування моделі розвитку, що оснований на доступності відносно дешевого капіталу [1, С. 137].

Слід підкреслити, що своїми успіхами в міжнародній торгівлі і зростанню ВВП Китай багато в чому зобов'язаний заниженому курсу юаня відносно долара, що у свою чергу дає Китаю переваги в торгівлі із США, як найбільшим імпортером китайської продукції. Різке підвищення зовнішньої вартості китайської валюти приведе до дорожчання кінцевої продукції в умовах, коли споживчі витрати в структурі китайського ВВП і без того мають тенденцію до послідовного зниження через випереджаюче зростання накопичень. Так, в період 1985–2009 рр. частка споживання в структурі використовованого ВВП Китаю знизилася з 66% до 48% ВВП, тобто на 18%, а частка кінцевого споживання домогосподарств зменшилася з 51,6% до 35,1% ВВП. Ще різкішим є зниження частки споживання селян, що представляють основну масу населення країни, – з 30,9% до 8,4% ВВП [2, С. 64]. У цих умовах стрімка ревальвація юаня означатиме, що основне навантаження з підтримки високих темпів економічного зростання в Китаї остаточно перетвориться на завдання держави, що ускладнить формування зовнішньої вартості юаня за ринковими законами.

Відмітимо, що американо-китайські фінансові стосунки формуються у рамках суворого контролю міжнародного руху капіталів з боку Китаю і управління валютним курсом юаня. З моменту початку ринкових реформ Китай проводив політику поступової лібералізації фінансового сектора. Згідно із заявами офіційних осіб, у подальшому (в рамках виконання 12-го п'ятирічного плану на 2011-2015 рр.) Китай має намір зберегти свою прихильність політиці поступової лібералізації, яка, передусім, торкається продовження урядової підтримки валютного курсу юаня.

Контроль за рухом капіталів означає, що китайські експортери зобов'язані продавати усю свою валютну виручку спеціально уповноваженим державним банкам в обмін на юані, що має наслідком постійне розширення грошової пропозиції. З метою стримування інфляційних процесів китайський уряд здійснює емісію спеціальних облігацій, номінованих в юанях, з тим, щоб вилучати надмірну ліквідність. Для цього підтримується низька ставка банківського відсотка, оскільки її підвищення пов'язане з необхідністю збільшення доходності урядових облігацій для залучення інвесторів до їх

купівлі, що у свою чергу веде до збільшення урядових витрат і робить політику управління валютним курсом надмірно витратною.

Для підтримки заниженого курсу юаня відносно долара уряд інвестує валютну виручку в іноземні цінні папери (переважно в казначейські облігації США). Саме через це розмір офіційних валютних резервів Китаю є найбільшим у світі – в червні 2011 р. вони досягли 3,2 трлн. дол., що приблизно в три рази більше, ніж резерви Японії (другі за величиною у світі). Вважається, що близько двох третин резервів Китаю номіновано в американських доларах, хоча напевно валютна структура резервів невідома, оскільки ці дані засекречені китайським урядом.

Внаслідок проведення вищеописаної політики грошова маса Китаю продовжує збільшуватися прискореними темпами, незважаючи на активні спроби її стерилізації, що є істотним занепокоєнням для китайської влади. За даними американсько-китайської комісії Конгресу США з питань економіки і безпеки, зростання агрегованого показника грошової маси M2 в Китаї в період 2000-2010 рр. склало 434%, досягнувши в доларовому еквіваленті 10 трлн. дол., що приблизно дорівнює показнику M2 в США [3, С. 28]. В той же час, ВВП США в три рази більше ВВП Китаю. Отже, тиск на внутрішні ціни в Китаї значно більше, ніж в США.

У свою чергу занижений курс юаня є одним з найбільш чутливих питань зовнішньої торгівлі США, оскільки США мають з Китаєм найбільший негативний торговий баланс, який в 2010 р. досяг 273 млрд. дол. З моменту офіційного припинення жорсткої прив'язки до долара в липні 2005 р. валютний курс юаня зміцнився на 24%, – з 8,27 до 6,29 юанів за долар США. Проте, офіційний Вашингтон продовжує вважати курс юаня істотно заниженим.

Упродовж останніх років американські економісти і юристи активно закликали уряд США оподаткувати митом імпорт товарів з країн із заниженим курсом національних валют [4, С. 20]. Нарешті, 3 жовтня 2011 р. американський Сенат 79 голосами проти 19 схвалив проект "Закону про реформування системи нагляду за валютним курсом". У разі підтримки цього законопроект Конгресом, американський уряд отримає право обкладати митами продукцію з країн, які США запідозрять в умисному заниженні курсу своїх валют для стабілізації експорту. За експертними оцінками, цей законопроект спрямований в першу чергу проти Китаю [5].

Усвідомлюючи зростаючу інфляційну небезпеку від продовження політики інвестування китайської валютної виручки в доларові активи, китайські чиновники стимулюють міжнародне використання юаня, надихаючи китайських експортерів і іноземні фірми укласти контракти і проводити розрахунки в юанях. У 2010 р. уперше було дозволено здійснення розрахунків в юанях за міжнародними трансакціями, вартість яких склала 78 млрд. дол. За перше півріччя 2011 р. вони досягали 146 млрд. дол. або близько 7% від загального розміру зовнішньої торгівлі Китаю. До середини 2011 р. депозити в юанях в Гонконзі перевищили суму в 85 млрд. дол. або 5% від загальної суми депозитів в юанях. Нині юань приймається як засіб

платежу в Монголії, Пакистані, Таїланді і В'єтнамі. Також Китай підписав досить символічну угоду про проведення своп-операцій з центральними банками 13 країн, включаючи Аргентину, Білорусь, Індонезію, Малайзію і Південну Корею. У вересні 2011 р. центральний банк Нігерії заявив про наміри конвертувати від 5% до 10% своїх резервів в юані [1, С. 141]. З метою стимулювання використання юаня у взаємній торгівлі у березні 2012 р. Китай ініціював також підписання меморандуму про взаєморозуміння з іншими країнами-членами БРІКС щодо надання їм двосторонніх кредитів в юанях. В угоді беруть участь Китайський банк розвитку, бразильський банк розвитку «BNDES», російський «Внешэкономбанк», Експортно-імпортний банк Індії та Банк розвитку Південної Африки [6].

Першою великою ТНК, яка в 2010 р. здійснила емісію корпоративних облігацій, номінованих в юанях, на суму 200 мільйонів із ставкою доходності 3%, стала корпорація "McDonald's". Наступна емісія була проведена американською корпорацією "Caterpillar" на суму 1 млрд. юанів під 2% річних. У березні 2011 р. компанія "Unilever" випустила облігації на суму 300 млн. юанів під ще нижчу ставку в 1,15%. Банк "Morgan Stanley" здійснив облігаційний випуск на суму 500 млн. юанів під 1,625%, а корпорація "Volkswagen" на суму 1,5 млрд. юанів під 2% річних. Така низька доходність облігацій в юанях відображає відсутність альтернатив для китайських інвесторів. Однак, попри те, що ринок облігацій, номінованих в юанях, існує трохи більше року, його ліквідність досягла більш високого рівня, ніж ліквідність ринків облігацій Філіппін, Індонезії і Малайзії, що вже добре себе зарекомендували. Розмір щоденних торгів облігаціями в юанях в першому півріччі 2011 р. досяг 2 млрд. дол., що було досить високим показником, враховуючи, що на самому ліквідному у світі американському ринку щоденний обсяг торгів облігаціями в першому півріччі склав 17,3 млрд. дол. [3, С. 30–31].

Китайська влада артикулювала бажання включити юань до 2015 року в кошик валют, що визначають вартість Спеціальних прав запозичення (СПЗ), безготівкового резервного активу, емісію якого здійснює Міжнародний валютний фонд, при тому, що китайський юань не претендує зайняти місце долара у світовій фінансовій системі. Навпаки, Китай виступає за посилення ролі СПЗ в якості валюти міжнародних розрахунків, засобу міжнародних платежів і валюти номінації фінансових активів. Свою пропозицію китайська сторона обґрунтовує необхідністю подолання дисбалансів світової торгівлі, що виникають внаслідок протиріч, що існують у зв'язку з національною емісійною природою та міжнародним використанням резервних валют. На думку керівництва Народного банку Китаю, міжнародна резервна валюта на кшталт СПЗ на відміну від долара могла б функціонувати незалежно від юрисдикції окремих країн [7].

Отже, необхідність постійного інвестування експортної виручки в іноземні цінні папери (переважно номіновані в доларах США) для підтримки заниженого курсу юаня веде до посилення інфляційних процесів в Китаї. Останніми роками Китай робить активні спроби з інтернаціоналізації юаня з

метою подолання залежності від долара США, як основного резервного активу. Проте, з урахуванням існування цивілізаційних відмінностей в проведенні економічної експансії між Китаєм і США, як світовим гегемоном і емітентом ключової резервної валюти, а також серйозних структурних проблем економічного зростання усередині країни, юань не претендує на ту багатофункціональну і домінуючу роль, яку сьогодні грає у світі американська валюта. Навіть більше того – Китай виступає за введення міжнародної грошової одиниці з наднаціональним статусом, що не буде підконтрольною юрисдикції суверенних держав.

Підсумовуючи вищевикладене, слід зазначити, що за великим рахунком сучасна китайська валютна політика носить оборонний і підневільний характер з практично повною відсутністю тієї мальтузіанської мотивації, яка є безумовною складовою в досягненні цілей світової фінансової гегемонії. Саме тому не можна виключати, що під виглядом сучасної торгової експансії Китаю, що виражається головним чином у подальшому всепланетарному тиражуванні інноваційних продуктів західних ТНК, здійснюється реалізація чергового етапу стратегії по просуванню англосакської глобалізації, на якому Китаю відводиться лише місце добросовісного і бездоганного виконавця. Таким чином, невдоволення офіційних кіл США заниженим курсом юаня можна розцінювати як тактичний прийом в складній геоекономічній грі.

Список використаних джерел

1. *Mallaby S.* The future of the yuan: China's struggle to internationalize its currency / Sebastian Mallaby, Olin Wethington // *Foreign Affairs.* – 2012. – Vol. 91. – No. 1. – P. 135–146.
2. *Гельбрас В. Г.* Россия и Китай в условиях глобального кризиса / В. Г. Гельбрас // *Мировая экономика и международные отношения.* – 2011. – № 11. – С. 63–71.
3. 2011 Report to Congress of the U.S. China Economic and Security Review Commission / Washington, 2011. – 414 p.
4. *Mattoo A.* From Doha to the Next Bretton Woods / Aaditya Mattoo, Arvind Subramanian // *Foreign Affairs.* – 2009. – Vol.88. – No.1. – P. 15–26.
5. *Weiping L.* Currency at shortsighted [Електр. ресурс] / L. Weiping // *China Daily.* – October 12, 2011. – Режим доступу: http://usa.chinadaily.com.cn/business/2011-10/12/content_13874862.htm
6. *Sender H.* China offers other Brics renminbi loans [Електр. ресурс] / Henny Sender, Joe Leahy // *Financial Times.* - March 7, 2012. – Режим доступу: <http://www.ft.com>.
7. *Xiaochuan Z.* Reform the International Monetary System [Електр. ресурс] / The People's Bank of China. – Speeches. – March 23, 2009. – Режим доступу: <http://www.pbc.gov.cn/publish/english/956/2009/20091229104425550619706/20091229104425550619706.html>